

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота

магістра

з теми: **«ПРОЄКТУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЯК
ЗАСОБУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ
МАТЕМАТИКИ»**

Виконала: студентка 2 курсу
PO1-M21z групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Рудак Ірина Володимирівна

Керівник :
Бахмат Н.В., доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри теорії та
методик початкової освіти

Рецензент :
Газіна І.О., кандидат педагогічних наук,
доцент

Кам'янець-Подільський – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ.....	7
1.1. Сутність поняття «освітній простір» у психолого-педагогічній літературі.....	7
1.2. Особливості фізичного і психічного розвитку дітей молодшого шкільного віку	16
РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛІЗАЦІЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В УМОВАХ СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ.....	27
2.1. Зміст соціалізації молодших школярів у сучасних умовах.....	27
2.2. Механізм створення освітнього простору як засобу соціалізації молодшого школяра.....	38
2.3. Соціалізація молодших школярів на уроках математики	47
2.4. Експериментальне дослідження	59
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75
ДОДАТКИ.....	83

ВСТУП

На сучасному етапі все більше увага приділяється освіті. Не так давно вийшов новий стандарт початкової освіти, метою здійснення якого є виховання усебічно розвиненої особистості молодшого школяра. Він передбачає, що учень повинен уміти будувати стосунки з людьми, вміти знаходити виходи з різних ситуацій. Усе це – соціалізація особистості. Тому, завданням учителя є виховання соціалізованої особистості дитини. Перші його уміння починають формуватися в першому класі. Тобто завданням учителя має бути розробка різних методів, за допомогою яких здійснюватиметься виховання такої особистості.

Над проблемою соціалізації в початковій школі працювала велика плеяда вчених-педагогів. Вирішення цієї проблеми розділяли на певні змістові частини:

– процес становлення особистості (О. В. Киричук, Л. С. Виготський, Н. О. Менчинська, В. Л. Штерн),

– виявлення пристосувань індивіда до суспільства (Дж. Х. Баллантайн, Е. Дюркгейм, Е. Мак Нейл, Дж. У. Огбю, Т. Парсонс, Дж. і З. Перрі, Р. Дж. Хэвигхер),

– активність індивіда у соціальних групах (У. І. Томас і Ф. Знанецький, Ч. Х. Кулі, Дж. Г. Мід, А. Халлер).

Важливими на часі є також роботи, що розкривають процес соціалізації в концепції освітнього простору (Ч. І. Томас, Ф. В. Знанецький, Ч. Х. Кулі, А. Халлер, У. Бронфенбреннер). Проте в цих дослідженнях не повною мірою розглянуто потенційні можливості простору, його роль у розвитку соціалізації молодших школярів.

Проаналізувавши роботи різних учених, можна зробити висновок про те, що процес соціалізації передбачає засвоєння людиною норм, правил і цінностей суспільства, в якому вона живе, а також набуття нею набутого соціального досвіду, що допоможе з адаптацією в подальшому житті.

У початковій освіті впроваджується концепція «Нова українська школа». Складовою її освітнього середовища, досить важливою, є знаходження соціальної ролі, що проводиться за рахунок пізнавальної активності учнів. Тому необхідною метою є виділити основну характеристику освітнього процесу для забезпечення виконання означеної мети.

Актуальність проблеми, її недостатня наукова розробленість і виявлені суперечності визначили вибір теми дослідження: **«Проектування освітнього простору як засобу соціалізації молодших школярів на уроках математики».**

Мета дослідження – виявити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов, що сприяють соціалізації молодшого школяра на уроках математики в освітньому просторі Нової української школи.

Об'єкт дослідження – соціалізація молодших школярів на уроках математики в освітньому просторі Нової української школи.

Предмет дослідження – педагогічні умови соціалізації учнів у створенні освітнього простору на уроках математики в початковій школі.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу і уточнити зміст ключових понять.

2. Розробити механізм створення освітнього простору як засобу соціалізації учнів початкової школи на уроках математики.

3. Визначити та експериментально перевірити педагогічні умови організації освітнього простору, що сприяють соціалізації молодшого школяра на уроках математики.

Методи дослідження. У роботі застосовувався комплекс методів: аналіз педагогічної і психологічної літератури, методи усного і письмового опитування; спостереження, метод порівняння, аналіз і синтез, індукція і дедукція, математична обробка одержаних результатів.

База дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі Новоселицький навчально-виховний комплекс «загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад» Кельменецької селищної ради Дністровського району Чернівецької області у 1-2-х класах (24 учні).

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що виявлено, обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови розвитку соціалізації учнів початкової школи в освітньому просторі Нової української школи; поглиблено наукове уявлення про роль освітнього простору для соціалізації молодших школярів; показана можливість спеціально організованого освітнього простору для соціалізації дітей молодшого шкільного віку; виявлено педагогічні умови соціалізації учнів початкової школи; розроблено зміст, способи і засоби створення освітнього простору соціалізації на уроках математики в початковій школі, а також методи первентивної (попередньої) діагностики та моніторингу результативності. Кінцеві результати дослідження дають напрямок подальшої ефективної реалізації підвищення рівня соціалізаційних навичок дітей в освітньому процесі Нової української школи, а також доводять, що в контексті вироблення соціальних навичок у дітей відіграє майстерність вчителя у використанні інтерактивних методів навчання.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що вивчений перелік інтерактивних засобів є доцільним не тільки в питаннях розвитку соціалізації, а й у підвищенні зацікавленості математичної освітньої галузі» як у навчальній, так і виховній сферах.

Матеріали дослідження можуть бути використані в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти, зокрема у школах I ступеня, у діяльності методичних об'єднань учителів початкової школи, а також у системі післядипломної освіти педагогічних працівників.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2021-2022 рр.) та представлено на міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях.

Публікації.

1. Рудак І. Використання інтерактивних технологій на уроках математики в початковій школі // Збірник наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка ; педагогічний факультет ; [відпов. секр. Н.В. Бахмат]. Київ : Міленіум, 2021. Вип. XVIII. С. 184-188.

2. Рудак І., Бахмат Н. Креативне освітнє середовище Нової української школи як чинник розвитку здобувачів початкової освіти. *Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи*. Збірник наукових праць. Випуск 6. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, педагогічний факультет, кафедра теорії та методик початкової освіти; редакційна колегія: Бахмат Н.В., Гудима Н.В., Ковальчук О.В. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2022. С. 52-55.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

ВИСНОВКИ

Результати теоретичного дослідження та експериментальної роботи дали можливість зробити такі висновки:

1. Проаналізовано психолого-педагогічну літературу й уточнено зміст ключових понять. У соціальній педагогіці освітній простір розглядається як один з провідних чинників соціального виховання підростаючого покоління.

Таким чином, більшість дослідників відмічають такі характерні риси освітнього простору: організованість, структурованість і змістовність. Саме ці характеристики роблять освітній простір реальним чинником, що впливає на ефективність педагогічного процесу. Ці риси є універсальними та властиві освітньому простору як на глобальному, так і на локальному рівнях.

Проаналізувавши наукові джерела, що стосуються розв'язання проблеми змісту поняття «Освітній простір», виявлено деякі об'єктивні аспекти освітнього простору як особливого педагогічного феномену: «фізичний», соціальний (соціокультурний), психолого-педагогічний аспекти.

Освітній простір – це місце зустрічі людини і культури, місце спільного буття і взаємодії усіх компонентів освітньої системи, місце реальної діяльності суб'єктів педагогічного процесу, сукупність умов для розвитку та формування особистості. Від структури освітнього простору, його «наповненості» і взаємодії компонентів залежить результативність педагогічного процесу, якість рішення освітніх завдань.

Разом з поняттям «освітній простір» у сучасній педагогічній літературі існує близьке за значенням поняття «виховний простір».

Виховний простір можна розглядати як багаторівневе, педагогічно доцільно організоване середовище, в якому інтегруються діяльнісний, комунікативний, компаративний і, соціально-предметний, екологічний, емоційний і інформаційний компоненти. При цьому середовище розглядається як даність, а виховний простір – як результат діяльності.

Процес соціалізації вимагає збереження і передачі накопичених знань, вироблення соціальних ролей, а також отримання досвіду в різних сферах життєдіяльності особистості.

Соціалізація підрозділяється на самостійні аспекти, до числа яких відносять: суб'єктний, об'єктний, процесуальний, інституціональний.

Існує декілька концепцій до проблеми соціалізації, теорій і схем її періодизацій, які ґрунтовані на двох концепціях, що розходяться між собою в розумінні ролі конкретної особистості в процесі соціалізації.

Визначено портрет сучасного молодшого школяра як модель результатів соціалізації. Цей портрет складається з наступних інтегральних характеристик особистості: когнітивні, креативні, моральні, естетичні, емоційно-вольові, комунікативні, практичні.

Перелічені групи почуттів і якостей молодших школярів є відкритими для розширення і уточнення. В той же час ці групи представляють мінімальний комплексний набір орієнтирів для забезпечення їх соціалізації.

Соціалізація особистості молодших школярів є процесом формування нової парадигми освітньої функції в соціально-культурній сфері, що дозволяє забезпечити конкурентну перевагу гуманної особистості, здатної до адекватної відповіді на духовно-моральні і культурні потреби соціуму.

2. Розроблено механізм створення освітнього простору як засобу соціалізації учнів початкової школи на уроках математики. Створення освітнього простору для учнів – це одне з найважливіших напрямів діяльності ЗЗСО, яке передбачає забезпечення санітарно-гігієнічних умов для навчання і виховання та психологічної комфортності.

В основі створення освітнього простору в ЗЗСО лежать такі основні принципи: демократизація, гуманізація, гуманітаризація освітніх програм, диференціація, відкритість освіти

Для того, щоб освітній простір був засобом соціалізації, потрібно розвинути соціальну компетентність, але для того, щоб це реалізувати більшість вчителів використовують усім відоме інтерактивне навчання.

Соціальна компетентність – це особлива навичка, вміння знаходити компроміс між самореалізацією і соціальним пристосуванням, уміння домагатися максимуму здійснення власних бажань, не ущемляючи при цьому права інших на здійснення їх власних бажань.

Методика формування соціальної компетентності молодших школярів розглядається як сукупність методів, прийомів і форм організації процесу розвитку інтегрованої характеристики особистості, якостей, здібностей.

Застосування інтерактивних методів навчання актуалізує ситуативні мотиви діяльності; активність, вмотивована цими спонуканими, веде до формування усталених мотивів і цінностей, що лежать в семантичному полі соціальної компетентності особистості.

Відсутність соціальної компетентності або низький рівень її розвитку пов'язані з непродуктивними способами міжособистісної взаємодії, що призводить до непорозуміння між членами різних груп і всередині групи, є причиною формування настанови на однобічність сприйняття іншої людини, виникнення психологічного бар'єру у спілкуванні, конфліктів.

3. Визначено та експериментально перевірено педагогічні умови, організації освітнього простору, що сприяють соціалізації молодшого школяра на уроках математики. Аналіз основних рис і факторів застосованими нами методиками показав, що покращення певних педагогічних умов змінювались в кращу сторону результати, а саме: зростання сумлінності, спокою і емпатії, покращення мікроклімату стосунків вчитель-учень-клас та активізувалися навички встановлення цілісних взаємозв'язків в соціумі.

Результати також демонструють позитивну динаміку щодо покращення ставлення один до одного та зростання самооцінки після використання інтерактивних технологій навчання. Покращилась поведінкова оцінка вчителя відносно особистісних поглядів учнів. Отже, вдосконалення методів і технологій навчання у напрямку покращання взаємовідношення вчитель – учень дає позитивні результати.

Проаналізувавши загальні зміни після використання інтерактивних технологій на уроках ми дійшли висновку, що з точки зору зацікавленості та комфортності рівень соціалізації значно виріс після впровадження в освітній процес систем і завдань, які неодмінно впливали на соціалізацію учнів.

Звісно нетривалий час проведення аналізу, змушував постійно використовувати різні інтерактивні технології, що негативно вплинуло на вироблення сталості зростання рівня соціалізації, тому потрібно постійно проводити роботу у підборі саме тих технологій, які якнайкраще відповідатимуть для досягнення як активного розвитку соціалізації, так і формуванню повної сфери життєвих компетентностей учнів.

Підбиваючи всі підсумки і проаналізувавши результати експериментального дослідження, ми можемо зауважити, що освітній простір у всій його багатогранності є наріжним каменем у розбудові навичок соціалізації, тому потрібно прямувати до досконалості в створенні педагогічних умов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеєнко Т.Ф. Соціалізація особистості: можливості й ризики: Науково-методичний посібник. Київ : Педагогічна думка, 2007. 152 с.
2. Баєв Б. Ф. Психологічне виховання учнів. Київ: Рад. Школа, 1977. 143 с.
3. Бастун М.В. Культурологічний підхід в освіті у світлі засад раціогуманізму Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи. Збірник наукових праць. Випуск 5. / За ред. М.М. Козяра, Н.Г. Ничкало. Львів : ЛДУ БЖД, 2017. С. 148-151.
4. Бахмат Н.В. Інноваційні технології вивчення математики в початковій школі / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка ; педагогічний факультет. Київ : Міленіум, 2022. 284 с.
5. Богданович М. В., Козак М. В., Король Я. А. Методика викладання математики в початкових класах: Навч. пос. 4-е вид., перероб. і доп. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2016. 359 с.
6. Болотіна Є.В., Мішура В.Б. Соціологія: Навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2017. 128 с.
7. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів / О. В. Скрипченко та ін. 5-те вид. Київ : Каравела, 2017. 400 с.
8. Власенко С. Б. Особливості формування образу фізичного Я у сліпих дітей молодшого шкільного віку : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.08. Київ, 2012. 22 с.
9. Волокова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. 4-те вид., стереотип. Київ : Академвидав, 2012. 616 с.
10. Гадецький М. В., Хлебнікова Т. М. Організація навчального процесу у сучасній школі. Харків : Ранок, 2003. 133 с.
11. Галузяк В.М., Холковська І.Л. Педагогічна діагностика : Курс лекцій. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. 155 с.

12. Державний стандарт початкової освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>.

13. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник. 3-тє вид., випр. Київ : Академвидав, 2015. 304 с.

14. Дівакова І. І. Інтерактивні технології навчання у початкових класах. Тернопіль: ТОВ Мандрівець. 2009. 180 с.

15. Докторович М.О. Соціальна компетентність: співвідношення наукових категорій // Наука та освіта: 2006 рік: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції. Т. 2. Педагогічні науки. Дніпропетровськ, 2006. С. 81-89.

16. Єрмоменко Е. А. Теоретико-методичні засади виховання наполегливості в молодших школярів у процесі занять бойовим хортингом : монографія // Мін-во освіти і науки України, Інститут проблем виховання НАПН України. ГС «НФБХУ», 2020. 191 с.

17. Жилінкова І. Зобов'язання з надання послуг у сфері інтерактивної (дистанційної) освіти. Право України. 2012. № 4. С. 108-113.

18. Зозуля О. В. Формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата пед. наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти ; наук. кер. Христина Андріївна Шапаренко ; ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Старобільськ, 2021. 321 с.

19. Іванішена С. Форми та методи інтерактивного навчання // Початкова школа. 2006. № 3. С. 9–11.

20. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи. / упорядн. О. В. Стребна, А. О. Соценко. Харків: Основа, 2006. 176 с.

21. Інтерактивні технології навчання: електронний навчальний курс / А. Єрмоленко. Біла Церква: БІНПО, 2022. 37 с.
22. Інтерактивні технології навчання в початкових класах. / авт. упор. І. І. Дівакова. Тернопіль: Мандрівець, 2007. 180 с.
23. Інтерактивні технології на уроках математики / упорядн. І. С. Маркова. Харків: Основа, 2007. 128 с.
24. Інтерактивні технології навчання : теорія, практика, досвід : Методичний посібник / авт. уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. Київ : А.С.К., 2002. 136 с.
25. Карасик А. Структура і методика інтерактивного уроку у початковій школі // Початкова освіта. 2015. № 7 С. 2–5.
26. Кацавець Р.С. Психологія особистості. Навчальний посібник. Київ : Алерта. 2021. 134 с.
27. Киричук В.О., Мельник М.Ю., Андросович К.А., Давидова М.О. Технології соціально-педагогічного проектування в системі взаємодії учасників навчально-виховного процесу : монографія. Київ : Інститут обдарованої дитини, 2015. 204 с.
28. Козак Т. П. Урок математики з використанням інноваційних технологій // Початкове навчання та виховання. 2016. № 6. С. 12–14.
29. Киричук О. В. Основи психології : Підруч. для студ. вищ. навч. закл. 6-е вид. Київ: Либідь, 2006. 630 с.
30. Козирєв М. П. Соціальна педагогіка : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 352 с.
31. Комар О. Інтерація як основа освітнього співробітництва на уроках у початковій школі // Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи, 2019. №1. С. 64–70
32. Концепція Нова українська школа : від 14.12.2016 № 988-р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

33. Королюк Т. Навчальне видання, яке забезпечує формування компетентності особистості молодшого школяра // Початкова школа. 2017. № 1. С 33-35.

34. Кузікова С. Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці. Монографія. Суми : Видавництво СумДПУ, 2020. 324 с.

35. Листопад Н. Логічний складник математичної компетентності молодшого школяра : сутнісна характеристика та шляхи його формування // Початкова школа. 2013. № 11. С 13-17.

36. Москаленко В.В. Соціалізація особистості : монографія. Київ : Фенікс. 2013. 540 с.

37. Назаренко Л. М. Аксиологія виховання як складова соціального становлення дитини : монографія. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2013. 216 с.

38. Основи соціалізації особистості : навч. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; (уклад. І. О. Карпич ; рец.: Кочубей Т. Д., Албул І. В.]. Умань : Візаві, 2019. 119 с.

39. Панченко С. Ю. Розвиток предметної компетентності учнів на уроках математики // Математика в школах України. 2017. № 4-5. С. 3-9.

40. Пархоменко Т. М. Використання майбутніми педагогами досвіду формування соціальної та громадянської компетентностей на уроках «Я у світі» в початковій школі // Теорія та методика навчання суспільних дисциплін: науково-педагогічний журнал, №1(6), СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2018. С. 66-71.

41. Педагогіка здоров'я як основа розвитку потенціалу особистості / В. А. Гладуш, Н. В. Зимівець, З. П. Бондаренко Л. М. Ніколенко та ін. Дніпро: ЛІРА, 2020. 384 с.

42. Побірченко Н. Інтерактивне навчання в системі нових освітніх технологій // Початкова школа. 2004. № 10. С. 8-10

43. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод, посіб. Київ: А.С.К., 2006. с. 192.
44. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ : А.С.К., 2007. 144 с.
45. Проскура О. Як перевірити готовність дитини до школи // Початкова школа. 1998. № 2. С. 48-52.
46. Приходько Ю.О., Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник: Навч. посіб., 4-те вид., випр. і доп. Київ : Каравела, 2020. 418 с.
47. Пророк Н. В. Мотивація до учіння сучасників: особливості методологічного підходу // Київський науково-педагогічний вісник : Науковий журнал. Вип. 21 (21). 2020. С. 107-113.
48. Прядко, Л. О. Аспекти реалізації індивідуалізації навчання дітей з особливими освітніми потребами у закладі загальної середньої освіти // Актуальні питання корекційної освіти. 2019. Вип. 13. С. 210–219.
49. Радул В. Культура та соціалізація особистості // Рідна школа. 2018. № 1-2. С. 8-12.
50. Романенко І. В. Соціалізація учнів початкових класів через використання інтерактивних технологій. *Початкове навчання та виховання*. 2007. № 11. С. 2–8.
51. Романкова Л. М. Виховний простір вищого навчального закладу як чинник становлення особистості майбутнього фахівця // Актуальні проблеми філософії та соціології : Науково-практичний журнал / Голов. ред. Д. В. Яковлев; відпов. секретар І. В. Шамша ; Міністерство освіти і науки України; Національний університет "Одеська юридична академія". Одеса, 2016. Вип. 11. С. 94-98.
52. Руденко Н. Необхідні та достатні умови застосування інтерактивних технологій на уроках математики в початковій школі // Початкова школа і сучасність. 2015. № 3. С. 44-47.
53. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підруч. для вищ. навч. закл. Вид. 2-ге. Київ : Грамота, 2013. 504 с.

54. Савченко О. Я. Формування у молодших школярів загальнонавчальних комунікативних умінь і навичок // Початкова школа. 2014. №10. С. 6-10.

55. Самойленко Н., Семко Л. Компетентнісний підхід до навчання інформатики в основній школі // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. 2013. Вип. 4(2). С. 63-67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nz_pmfm_2013_4%282%29__18.

56. Саржевський С. Н. Психологія та патологія емоцій, волі, уваги : навчально-методичний посібник для студентів 4 курсу медичних факультетів зі спеціальностей «Лікувальна справа» та «Педіатрія». Запоріжжя, 2017. 72 с.

57. Сиско Н.М. Психологічні аспекти профілактики наркотичної залежності серед здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти: навчально-методичний посібник : 2-ге видання, доповнене. Хмельницький, 2022. 174 с.

58. Скворцова С. Онопрієнко О. Урок математики у початковій школі: мета, завдання, структура // Початкова школа. 2015. № 1. С 4-9.

59. Соціалізація дітей та учнівської молоді: практико-орієнтований аналіз : Методичні рекомендації / укладачі: Т. О. Кузьміч, Л. М. Назаренко. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2017. 65 с.

60. Соціологія освіти : метод. рекомендації для студентів, що навчаються за спеціальністю 054 – Соціологія (заочно-дистанційна форма навчання) / Нар. укр. акад., [каф. соціології ; авт.- упорядн. І. С. Нечітайло]. Харків : Вид-во НУА, 2018. 50 с.

61. Сухарєва Л. С. Сучасний урок у початковій школі. Нестандартні уроки математики у 1 - 4 класах. Харків: Основа, 2005. 192 с.

62. Телячук В. П., Лесіна О. В. Інноваційні технології в початковій школі. Харків: Основа, 2007. 240 с

63. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. Київ : видавництво «Світоч», 2019. 336 с.

64. Ткач Т. В. Освітній простір особистості: психологічний аспект : Монографія / Інститут ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ ; Запоріжжя, 2008. 272 с.

65. Токарева Н.М. Соціалізація особистості у контексті освітнього процесу : теоретичний дискурс // Актуальні проблеми психології в закладах освіти: зб. наук. праць /за ред. Ю. М. Карандашева. Київ, 2016. Вип. 6. С. 272-281.

66. Тютя М. Соціалізація молодших школярів у сучасних умовах // Науково-методична робота. URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/93-innovatsiyi-v-osviti-zdobutky-ta-perspektyvy-11-zhovtnia-2019-roku/339-sotsializatsiya-molodshikh-shkolyariv-u-suchasnikh-umovakh>.

67. Урок математики в сучасних технологіях: теорія і практика: Розвиток критичного мислення. Модульне навчання / гол. ред. І. С. Маркова. Харків : Основа, 2007. 126 с.

68. Фадєєва Т. О. Інноваційні технології навчання математики у початкових класах: Навчально-методичний посібник для студентів психолого-педагогічного факультету педагогічного університету. Кіровоград: Авангард , 2011. 95 с.

69. Фадєєва Т. О. Методика розв'язування нестандартних задач з математики у початкових класах. Кіровоград : РВЦ КДПУ, 2002. 40 с.

70. Фадєєва Т. О. Навчання прийомам обчислювальної діяльності // Початкова школа. 1985. № 10. С. 32 – 36

71. Шахрай В. М. Формування соціальної компетентності особистості як умови її якісної взаємодії з суспільством // Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка. 2012. № 7 (242), Ч. II. С. 53-59.

72. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Видання 2-ге, виправлене, доповнене. Львів : «Новий світ – 2000», 2019. 264 с.

73. Шимко І., Талаш І. Соціалізація особистості молодшого школяра: навчально-методичний посібник. Кривий Ріг, 2013. 140 с.

74. Шпак М. М. Теоретико-методологічні підходи до розуміння феномену емоційного інтелекту особистості // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки : зб. наук. праць Київського національного університету імені Тараса Шевченка; ред. кол.: В. І.Судаков (та ін.). Київ : Логос, 2011. Т. 1. С.192-199.

75. Цимбалару А. Д. Освітній простір: сутність, структура і механізми створення // Український педагогічний журнал. 2016. № 1. С. 41-50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2016_1_7/.

76. Цимбалару А. Д. Педагогічне проектування освітнього простору в школі І ступеня : теорія і практика: монографія. Київ .: Педагогічна думка, 2013. 691 с.